

POLSKA międzywojenna

1939

W MAJU MINISTER SPRAW ZAGRANICZNYCH JÓZEF BECK ODRZUCA NIEMIECKIE ŻĄDANIA DOTYCZĄCE WOLNEGO MIĘDZYNARODOWEGO GDAŃSKA I EKSTERYTORIALNEJ AUTOSTRADY PRZEZ POMORZE. 1 WRZEŚNIA ROZPOCZYNA SIĘ AGRESJA III RZESZY NA POLSKĘ I POZATEM II WOJNY ŚWIATOWEJ. 17 WRZEŚNIA ZWIĄZEK RADZIEKI DONOSI O AGRESJI NA POLSKĘ, ATAKUJĄC JĄ OD Wschodu. OBRONA POLSKI KOŃCZY SIĘ 6 PAŹDZIERNIKA WRAZ Z KAPITUŁACJĄ SAMODZIELNEJ GRUPY OPERACYJNEJ „POLESIE” POD KOCKIEM. TO KONIEC II RZECZYPOSPOLITEJ.

1938

POLSKA ZAJMUJE ZAOLZIE PO ROZPADZIE CZECHOSŁOWACJI, WŁĄCZAJĄC AUSTRII DO NIEMIEC, ROZBIÓR CZECHOSŁOWACJI PRZEZ NIEMCY.

1937

12 MARCA MINISTER SPRAW WOJSKOWYCH WYDAJE ROZKAZ UTWORZENIA ODRĘBIAJĄCY OBRONĘ NARODOWĄ – SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ II RZECZYPOSPOLITEJ. 9 LIPCA W KRAKOWIE ZOSTAJĄ ZAKOŃCZONE PRACE NAD KOPCEM PIŁSUDSKIEGO. 15 SIERPNIA ROZPOCZYNA SIĘ STRAJK CHŁOPSKI, KTÓRY OBEJMUJE GŁÓWNIEMIE MAŁOPOLSKĘ. 11 LISTOPADA ODBYWA SIĘ PIERWSZE OBCHODY DNIA NIEPODLEGŁOŚCI, JAKO USTAWOWEGO ŚWIĘTA PAŃSTWA.

1936

NA POŁUDNIU I W CENTRUM POLSKI UTWORZONO CENTRALNY OKRĘG PRZEMYSŁOWY – JEDNO Z NAJWIĘKSZYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ II RP, KTÓREGO CELAMI BYŁY: ROZSZERZENIE RYNKOWEJ I GOSPODARZEJ POZYCJI POLSKI, ROZBUDOWA PRZEMYSŁU CIĘŻKIEGO I ZBROJENIOWEGO ORAZ ZMIENIENIE NEGATYWNYCH SKUTKÓW WIELKIEGO KRZYŻYSIA. OSRODKAMI PRZEMYSŁOWYMI STAJĄ SIĘ WÓWCZAS M.I.N. RABOSÓW, SANOCMIERZ, STARCHONICZE (WOJ. KIELECKIE), KRAŚNIK, LUBLIN (WOJ. LUBELSKIE), JAROSŁAW, PRZEMYSŁ, RZESZÓW, TARNOBREZ (WOJ. LWOWSKIE), JASŁO, MIELEC, NOWY SĄCZ (WOJ. KRAKOWSKIE).

1935

UCHWAŁONA KONSTYTUCJA KWIECIENIOWA WPROWADZA W POLSCE SYSTEM PREZYDENCKI O CHARAKTERZE AUTORYTARNYM. Z INICJATYWY MINISTRA SPRAW KWIECIAŃSKIEGO ROZPOCZYNA SIĘ INTENSYWNA INDUSTRIALIZACJA PAŃSTWA. 12 MAJA UMIERA JÓZEF PIŁSUDSKI. UROCZYSTOŚCI POGRZEBOWE TRWAJĄ KILKA DNI I SĄ WIELKĄ MANIFESTACJĄ ŻAŁOBY NARODOWEJ.

1934

26 STYCZNIA W BERLINIE PODPISANO Z NIEMCAMI DEKLARACJĘ O NIESTOSOWANIU SIŁY W ROZWIĄZYWANIU KONFLIKTÓW I NIENAGROZANIANIU W WENETRSZE SPRAWY DRUGIEJ STRONY. DOKUMENT TEN NIE GWARANTOWAŁA UZNANIA POLSKIEJ POLITYKI RÓWNOWAGI.

1932

11 MARCA SEJM UCHWAŁIŁ REFORMĘ SZKOŁNICTWA, OPRAWIOWANĄ PRZEZ MINISTRA WYŻNĄ RELIGIJNYCH I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO JANUSZA JĘDRZEJEWICZA, KTÓRA WPROWADZIŁA TRÓJSTOPNIOWY PODZIAŁ SZKOŁNICTWA NA SZKOŁĘ PODSTĘPNĄ, GIMNAZJUM I LICEUM, ORAZ ZMIENIŁA ORGANIZACJĘ KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO.

1930

W WYNIKU KRZYŻYSIA PARLAMENTARNEGO PREZYDENT IGNACY MOŚCICKI ROZWIĄDUJE SEJM I ZARZĄDZA NOWE WYBORY. 25 SIERPNIA, PO RAZ DRUGI W CIĄGU CZTERECH LAT, JÓZEF PIŁSUDSKI OBEJMUJE FUNKCJĘ PREMIERA. WE WRZEŚNIU ZATRYMANO I OSADZONO W TWIERDZY BRZEŹSKIEJ 19 POSŁÓW OPOZYCJI, DZIĘKI CZEMU BEZPARTYJNY BŁOK WSPÓŁPRACY Z RZĄDEM (BBWR) ZDOBYWA 247 MANDATÓW I OBOZ SANACYJNY MA MOŻLIWOŚĆ ZMIANY KONSTYTUCJI.

1928

29 GRUDNIA Z POŁĄCZENIA PRYWATNYCH FIRM AEROLOT, AERO ORAZ ŚLĄSKIEGO TOWARZYSTWA LOTNICZEGO POWSTAJĄ POLSKIE LINIE LOTNICZE LOT. PRZEWOŹNIK ROZPOCZYNA DZIAŁALNOŚĆ 1 STYCZNIA 1929 R. W PIERWSZYM ROKU SWOJEJ DZIAŁALNOŚCI LOT PRZEWOZI 16 428 PASAŻERÓW.

1926

12-15 MAJA MA MIEJSCE TZW. PRZERWOT MAJOWY JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO, CO DAJE POZĄTEK SANACJI – OKRESOWI, KIEDY SYSTEM WŁADZY II RZECZYPOSPOLITEJ BYŁ ZDOMINOWANY PRZEZ ZWOLENNIKÓW MARSZAŁKA (1926-1939). 1 CZERWCA ZGROMADZENIE NARODOWE WYBIERA IGNACEGO MOŚCICKIEGO NA PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ, A 2 SIERPNIA ZOSTAJE UCHWAŁONA PRZEZ SEJM TZW. NOWELA SIERPNIOWA, ZWIĘKSZAJĄCA UPRAWNIENIA PREZYDENTA M.I.N. O MOŻLIWOŚĆ ROZWIĄZANIA OBIU IZB PARLAMENTU I WYDAWANIA ROZPORZĄDZEŃ Z MOCĄ USTAW.

1924

MINISTER FINANSÓW WŁADYSŁAW GRABSKI PRZEPROWADZA REFORMĘ WALUTOWĄ – WPROWADZA POLSKIEGO ZŁOTEGO, KTÓRY ZASTĘPUJE BĘDĄCE W OBIĘGU MARKI NIEMIECKIE, KORONY AUSTRIACKIE I MARKI POLSKIE (WALUTA KRÓLESTWA POLSKIEGO). POWOŁUJE BANK POLSKI JAKO WYŁĄCZNEGO EMITENTA WALUTY PAŃSTWA POLSKIEGO.

1922

PIERWSZYM PREZYDENTEM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ZOSTAJE GABRIEL NARUTOWICZ, KTÓRY PRZEJMUJE TE FUNKCJĘ PRZEZ PIĘĆ DNI. ZOSTAJE ZAMORDOWANY 16 GRUDNIA PRZEZ ELIUSZA NIEWIADOMSKIEGO W GMACHU TOWARZYSTWA ZACHĘTY SZTUK PIĘKNYCH W WARSZAWIE.

1920

W DNIAH 13-19 SIERPNIA MA MIEJSCE BITWA WARSZAWSKA ZWANA CUDEM NAD WISŁĄ, DECYDUJĄCA W WOJNIE POLSKO-BOLSZEWICKIEJ (1919-1921). ZWYCIĘSTWO POLSKI NAD BOLSZEWICKĄ ROSJĄ ZOSTAJE POTWIERDZONE W BITWACH POD KOMAROWEM (SIERPIEŃ) ORAZ NAD NIEMNEM (WRZEŚNIEŃ).

1918

11 LISTOPADA – PO 123 LATACH ZABORÓW – POLSKA ODZYSKUJE NIEPODLEGŁOŚĆ. JÓZEF PIŁSUDSKI PRZEJMUJE WŁADZĘ WOJSKOWĄ OD RADY REGENCYJNEJ, OBEJMUJE STANOWISKO NACZELNIKA PAŃSTWA I POWOŁUJE GABINET PREMIERA JĘDRZEJA MORACZEWSKIEGO. 29 GRUDNIA ROKU ROZPOCZYNA SIĘ PIERWSZY PÓBÓR REKRUTA DO WOJSKA POLSKIEGO.

Naczelny Wódz Józef Piłsudski wraz ze swoimi sztabowcami, sierpień 1920 r. (zbiory NAC)

ODZYSKANIE NIEPODLEGŁOŚCI Po 123 latach zaborów Polska odzyskała niepodległość! Naród polski kilkakrotnie zrywał się do walki o wolność, ale bezskutecznie. Pięć pokoleń podtrzymywało ducha polskości, opierało się germanizacji i rusyfikacji. 11 listopada 1918 roku ogłoszono ustanowienie państwa polskiego w granicach uwzględniających uwarunkowania historyczne. Ojcami Niepodległej byli mężowie stanu: Józef Piłsudski, Roman Dmowski, Ignacy Jan Paderewski, gen. Józef Haller, Ignacy Daszyński, Wincenty Witos i Wojciech Korfanty.

Gdynia, budynek Dworca Morskiego, otwarty 29.IV.1923 r., z lewej statek „Piłsudski” (zbiory NAC)

KSZTAŁTOWANIE GRANIC PAŃSTWA Granice II Rzeczypospolitej formowały się na drodze negocjacji, plebiscytów i działań zbrojnych, w oparciu o kryteria narodowościowe, historyczne i strategiczne, od końca 1918 r. aż do 1922 r. [Powstanie wielkopolskie (1918–1919); Wojna polsko-ukraińska o Lwów i Galicję Wschodnią (1918–1919); Wojna polsko-bolszewicka (1919–1921); Trzy powstania śląskie (1919–1921); Plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu (1920); Zajęcie Wileńszczyzny przez gen. Żeligowskiego (1920)].

Banknot zaprojektowany przez Zdzisława Eichlera, w obiegu od lutego 1936 r.

Plakat projektu Zygmunta Kamińskiego na IX Olimpiadę w Amsterdamie, 1928 r.

USTRÓJ I POLITYKA Najważniejszymi wydarzeniami kształtującymi ustrój i polityczny obraz Polski były: uchwalenie Konstytucji marcowej (1921 r.), która gwarantowała ustrój demokratyczny, parlamentarno-gabinetowy; wybór Gabriela Narutowicza na prezydenta (1922 r.) i śmiertelny zamach na niego; przerwot majowy (1926 r.), w wyniku którego Józef Piłsudski przejmuje władzę i rozpoczynają się rządy sanacji; Konstytucja kwietniowa (1935 r.), która znacząco wzmocniła prezydenta, tworząc ustrój autorytarny.

Budowa zapory i elektrowni wodnej na Dunajcu w miejscowości Rożnów, początek 1935 r.

Kopalnia ropy naftowej „Małopolska” w Borysławiu, lata dwudzieste XX w.

GOSPODARKA I REFORMY Ważnym wydarzeniem dla rozwoju gospodarczego była przeprowadzona w 1924 r. przez Władysława Grabskiego reforma walutowa, mająca na celu zwalczanie hiperinflacji. Wprowadzenie ujednoliconej waluty – stabilnego polskiego złotego - uratowało Polskę przed katastrofą gospodarczą. Ponadto powołano Bank Polski do emisji pieniądza, wprowadzono podział budżetu na zwyczajne i nadzwyczajne dochody oraz nałożono jednorazowy podatek majątkowy na najbogatszych. Innymi osiągnięciami gospodarczymi były: budowa portu oraz miasta Gdyni, a także magistrali węglowej łączącej je ze Śląskiem. W plan strategicznej industrializacji Polski wpiśwał się Centralny Okręg Przemysłowy (COP), którego celem było stworzenie nowoczesnego przemysłu ciężkiego, w tym zbrojeniowego.

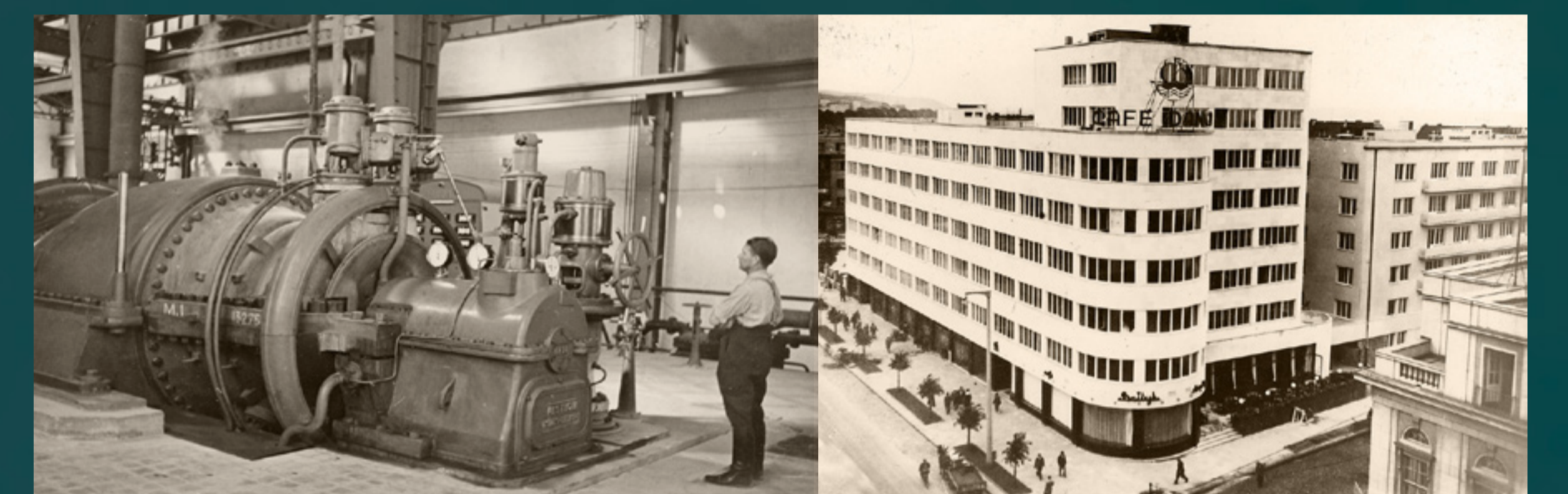
Opracowanie: Filip Michalski

KULTURA W dwudziestoleciu międzywojennym powszechnie dostępne stały się prasa, radio i kino, przez co dynamicznie rozwijała się tzw. kultura masowa. Tworzyły się nowe grupy literackie, kabarety, kawiarnie literackie. Powszechnie organizowano wieczory autorskie i happeningi. Wzrosła liczba domów i teatrów ludowych i kino-teatrów, a muzea prowadziły działalność kulturalno-oświatową. Powstawały znakomite dzieła literackie, rozwijała się twórczość przekładowa, eseistyka i reportaż. W poezji tworzyły się grupy poetyckie: Skamander (Julian Tuwim, Jan Lechoń, Antoni Słonimski, Kazimierz Wierzyński, Jarosław Iwaszkiewicz), Awangarda krakowska (Julian Przyboś), Awangarda Lubelska (Józef Czechowicz), Żagary (Czesław Miłosz) oraz nurty ekspresjonistów (Stanisław Przybyszewski), futurystów (Bruno Jasieński, Aleksander Watt), symbolistów (Bolesław Leśmian). W malarstwie istniały zróżnicowane nurty, wyróżniali się Jan Cybis, Józef Czapski, Władysław Strzemiński, Katarzyna Kobro, S.I. Witkiewicz, Władysław Skoczylas, Tamara Łempicka i Zofia Stryjeńska. Wśród kompozytorów zwracał uwagę Karol Szymanowski. Świat muzyki reprezentowali także: Ignacy Paderewski, Feliks Nowowiejski, Artur Rubinstein, Ada Sari i Jan Kiepura. Sztuką najbardziej elitarną był wtedy teatr, który jednak znakomicie funkcjonował dzięki wybitnym postaciom reżyserów (Leon Schiller i Wilam Horzyca) czy aktorów (Irena Eichlerówna, Stefan Jaracz, Juliusz Osterwa, Józef Węgrzyn, Aleksander Zelwerowicz). W sztukach plastycznych rozwijały się abstrakcjonizm i surrealizm, w architekturze dominował funkcjonalizm i modernizm.

Od lewej: Stanisław Ignacy Witkiewicz „Tworzenie świata”, 1921–1922; Władysław Strzemiński „Kompozycja unistyczna-12”, 1932 r.; Tamara Łempicka „Autoportret w zielonym Bugatti”, 1929 r.

EDUKACJA Największym osiągnięciem państwa była reforma szkolna Janusza Jędrzejewicza (1932 r.) polegająca na ujednoczeniu systemu edukacji. W ciągu 20 lat trzykrotnie zmniejszono poziom analfabetyzmu. Powstały nowe uczelnie: Uniwersytet Wileński i Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Elektrownia w Stalowej Woli, 1939 r.

Gdynia – architektura modernistyczna

POLSKIE SUKCESY NAUKOWE Polska nauka była postrzegana jako dynamiczna, nowoczesna i ambitna.

MATEMATYKA Stefan Banach, Hugo Steinhaus, Stanisław Ulam (tzw. Lwowska Szkoła Matematyczna) opracowali m.in. podstawy analizy funkcjonalnej, która do dziś jest stosowana w fizyce i informatyce.

FIZYKA I CHEMIA W 1932 r. z inicjatywy Marii Skłodowskiej-Curie otwarto Instytut Radowy w Warszawie, który prowadził badania nad promieniotwórczością i leczeniem nowotworów.

Luxtordeda na stacji w Zakopanem, 1936 r.

Powstanie LOT-u, 1929 r.

KRYPTOLOGIA W 1932 r. Marian Rejewski, Jerzy Różycki i Henryk Żygalski złamali szyfr niemieckiej maszyny Enigma, a polska kryptologia stała się wzorem dla przyszłych służb wywiadowczych.

INŻYNIERIA I TECHNIKA W 1927 r. pod Łowiczem na rzece Słudwi zbudowano pierwszy na świecie spawany most drogowy wg projektu dr. inż. Stefana Bryly, profesora Politechniki Warszawskiej.

PORTY, KOLEJ, LOTNICTWO Tempo i rozmach budowy nowoczesnych portów był wielkim osiągnięciem. Równocześnie szybko rozwijała się infrastruktura kolejowa oraz przemysł lotniczy i produkcja samolotów PZL P.11, uznawanych za jedne z najlepszych w Europie w latach 30.

Bohater projektu STANISŁAW MĄKA wita Niepodległą w Nowym Sączu, gdzie zostaje dowódcą pierwszej polskiej warty głównej. Jako doświadczony żołnierz frontowy szkoli zgłaszających się do Wojska Polskiego rekrutów, a jako żołnierz zawodowy jedzie na Spisz, a potem na front walk z bolszewicką Rosją. Wraz z 2. Pułkiem Strzelców Podhalańskich walczy z oddziałami Armii Czerwonej na wschodnim brzegu Dniepru. Po powrocie do Sanoka, za bohaterskie czyny, jest uhonorowany m.in. Orderem Virtuti Militari i Krzyżem Walecznych. Jako podoficer zawodowy pełni służbę w 2. kompanii I. baonu 2. Pułku Strzelców Podhalańskich i zostaje przeniesiony do Gródka Jagiellońskiego, a w 1931 r. do 1. Morskiego Batalionu Strzelców w Wejherowie. W 1938 r. zostaje awansowany do stopnia chorążego.